

Til Roald Amundsens minne

Taler
Fridtjof Nansen

Dato
24 oktober 1928

Sted
NRK radio

1 Når nu i kveld de sorgtunge tanker søker ham, vår store, ensomme landsmann
der nord i isen, der hans sterke ånd fant vingefang over viddene, da kommer
noen linjer av Nordenlandenes dikter Service mig i hug. De kan gjengis omtrent
slik:

5 "Har du følt den store, hvite stillhet?

Våget det ukjente, trått de utrådte veier,

10 Merket kartets hvite flekker?

Har du savnet, sultet, seiret,

Vokset større i dets hele storhet,

15 Gjort ting blott for dådens spenning,

og latt andre snakke om det,

20 Har du sett gud i hans storhet,

hørt den tekst naturen preker,

Sett de enkle ting, de sanne ting,

25 de tause menn som gjør ting

Da lytt til viddene, de kaller på dig."

Ja viddene, det ukjente, med dådens og eventyrets glans over havbrynet, de kalte alltid på ham, vår stolte venn, inntil de tok ham til slutt. Han var en dådens mann, en av de tause menn som gjør ting.

35 Carlyle taler om de gamle norske sjøkonger med deres ukuelige, bjørnesterke viljekraft. Han ser dem stå der på sine små skuter, "tause med sammenbitte leber, uten bevissthet om at de er særlig modige, utfordrende det vilde ha med dets uhyrer, og alle mennesker og ting*." Er det ikke som talt også om ham, vår tids Roald Amundsen: Han var et ekte skudd av denne gamle stammen. De
40 egenskaper våre sagaer setter høiest hos mannen var først det ukuelige mot, som ikke vek, men måtte la det bære eller briste - dertil den djerpe foretaksomhet, den sikre rådsnarhet - og så, når det stod om livet, det lekende smil på lebene- de gikk i døden med en spøk. Men disse egenskaper var vel nettopp også hans.

45 Mot? Carlyle sier: "Den første plikt for en mann er å undertrykke frykt." Jeg undres på om Amundsen noensinne kjente noen frykt som trengte å undertrykkes? "Det sterke, gamle, norske hjerte," sier Carlyle, "levde ikke på teatralske ophøietheter; de hadde ikke tid til å skjelve." "En mann skal og må være modig; han må frem å gjøre fyldest for seg som en mann- stolende
50 urokkelig på de høiere makters bestemmelser og valg."

En mann, ja det var han. Til alle tider vil han stå som en type for sig selv i hele jord-forskningens historie - en type sprunget like ut av sitt folks dypeste røtter.

55 Det synes så utrolig kort et spann av tid siden han begynte sin løpebane, og nu er den alt avsluttet. Men hvad rummer ikke det spann av storverker! Utforskningen av den magnetiske nordpol, Nordvest-passasjen, den geografiske sydpol, Nordøst-passasjen, og dermed omseiling av hele Nordpol-havet, og så flukten tvers over dette hav og over nordpolen selv.

60 Det var som en eksplosiv kraft i ham. Han kom som en lysende stjerne på det norske folks skyete himmel. Den strålte i utbrudd efter utbrudd. Så sluknet den brått, og vi sitter igjen og ser på en tom plass i rummet.

65 Når en lar tankene gå tilbake, da synes det mest ufattelig at det virkelig er 27 år siden - jeg minnes som det var i går - at han kom første gangen og forklarte sin plan til utforskning av den magnetiske nordpol og gjennomføring av Nordvest-passasjen. Jeg hadde sett ham før, da han som ung styrmann drog ut med

70 Belgica-ekspedisjonen fra Sandefjord noen år tidligere - og hadde en engang sett
det ansiktet, glemte en det jo ikke så lett. - Et og annet hadde jeg jo også hørt om
hans dyktighet. Men så kom han selv å la ut om sine planer, hvordan han tenkte
ved et flere års opphold nær den magnetiske nordpol å utforske denne, hvordan
han ved flere års utdanning, dels på Belgica-ferden, dels hos Neumayer på
75 Deutsche Seewarte i Hamburg hadde forberedt sig til denne oppgave; jeg hadde
alt bestilt instrumenter til den. Han betonte at denne utforskningen av den
magnetiske pol så han som planens hovedoppgave, det var dens vitenskapelige
kjerne som gav den sin berettigelse, men så mente han, at når han først var der,
så kunde det være umaken verd å ta med Nordvest-passasjen, som jo hadde vært
80 menneskenes mål gjennom fire århundrer; og med et lite fartøi, som ikke stakk
for dypt, mente han det måtte la sig gjøre.

Min gledelige overraskelse steg efter hvert som han la ut. Sandelig han visste
hvad han talte om, denne unge karen, og han visste hvad han vilde; her var en ny
85 opdager av rang. Jeg må tenke på Agnes's ord i Brand: "Så du hvor han vokste
mens han talte?" At han fikk mitt tilsagn om støtte i råd og dåd så langt jeg
evnet, er selvsagt. Og mitt spørsmål om hvordan pengene skulde reises til
ferden, svarte han at han selv hadde nok til å dekke omkostningene.

90 Det første han nu mente det gjaldt, var å skaffe sig noe erfaring i seilas med små
skuter i isen. Han reiset til Tromsø for å se sig om efter en fangst-jakt han kunde
få være med. Efter noen uker kom han tilbake, og jeg spurte om han hadde
funnet sig plass. "Nei," sa han, "jeg kjøpte mig like godt en skute med en gang; jeg
har kjøpt "Gjøa". Med den vilde han så selv gjøre en fangst-tur i isen til våren og
95 sommeren 1901; ved utbyttet av fangsten håpet han å dekke utgiftene ved
toktet. Så likt ham; en skute skulde han jo ha, og da var det like godt å kjøpe den
straks. Jeg foreslo ham, at han samtidig skulde nytte leiligheten til å utføre
havundersøkninger i de interessante, og i så måte lite kjente farvann som han
skulde besøke, og tilbød å gi han videnskapelig utrustning til det, og utarbeide
100 en plan til dette arbeid. Han tok med takknemlighet i mot, og vi forberedte
toktet. Så drog han ut om våren. Om høsten fikk jeg et telegram fra Tromsø
hvor i han meldte sin tilbakekomst med "Gjøa" efter vellykket tokt; men han
bad dem om å få beholde de oseanografiske instrumenter enda et år for å kunne
fullføre de planlagte undersøkninger, hvorav det stod litt tilbake som han ikke
105 hadde rukket. Det lignet han; han hadde ikke fått fullført hele det program for
havundersøkningene som jeg hadde trukket op, følgelig vilde han anvende et
helt år til for å fullende dem.

110 Imidlertid hadde han fått gjort det viktigste, og hans omhyggelig utførte
observasjoner har gitt resultater som har vist sig å være av grunnleggende
betydning for vår opfatning av havets avkjøling og sirkulasjon, o.s.v. Da han nå
skulde anvende flere år på sin ferd til den magnetiske nordpol, fant jeg å måtte
115 råde ham fra å ofre enda et år på disse havundersøkingene i Nordishavet, og
det blev da til at han gav det op og straks gikk i gang med forberedelsene til sin
store ferd. Eftersom disse skred frem, støtte han på en av de store vanskeligheter
han oftere fikk å kjempe med i livet, det var pengene. Det viste sig snart at det
han hadde, strakk ikke på langt nær til. Økonomien var nu engang ikke
Amundsens sterke side, å gjøre en pålitelig beregning av de sannsynlige
120 omkostninger ved en ferd, og så å overholde denne beregning, kunde han aldri;
utgiftene steg ofte til det flerdobbelte av hvad han hadde regnet med, og gang
efter gang kom han til kort. Det gav ham vel kanskje de største vanskeligheter i
hele hans virke, og forbitret ofte livet for ham. Men planen var omhyggelig lagt,
utrustningen til ferden blev like omhyggelig gjennomført, og utførelsen var
125 glimrende.

Så kom Sydpol-ferden; også den var omhyggelig forberedt, og blev like
glimrende utført; den kunde simpelthen ikke være planlagt og utført bedre. -
Men så er det som han har gått trett; økonomien gav kanskje for mange sorger,
130 uaktet han fikk mer støtte i Norge både av regjering og storting og av private,
enn noen annen før ham. Det synes som at nu slukte kampen for at reise de
nødvendige midler til hans nye ferder så megen tid og kraft, at det blev mindre
tid til den omhyggelige gjennomtenkning, planlegging og forberedelse, og dette
arbeid måtte for en del overlates til andre. Det er vel mulig at derved blev ikke alt
135 så omhyggelig overveiet på forhånd, som ellers vilde ha vært tilfelde, og at dette
var skyld i en del av den motgang og de uhell han fikk i de følgende år.

Ferden med "Maud", som blev opholdt ved tre overvintringer nord for Sibirien,
og en vinters ophold i Amerika, før den egentlige drift kunde begynne, gav
140 viktige videnskaplige resultater på flere måter, men nådde ikke målet. Allikevel
kunde ikke motgangen knekke hans ukuelige mot; hans ubøielige viljekraft var
like usvekket, og synes stundom å ha drevet ham frem over evne. Dette tør være
forklaringen på hans ferd til Point Barrow i Alaska, og hans plan å fly derfra
over polen til Spitsbergen. Denne plan, som i vågsom dristighet overgikk alle
145 hans tideligere, synes ikke å ha vært tilstrekkelig gjennomtenkt, og
forberedelsene har ikke vært omhyggelige nok; det aeroplan han hadde fått kjøpt

annenhands i Amerika, var ikke omhyggelig prøvet, og var ikke den svære
opgave voksen.

150

Så kom ferden med aeroplan nordover fra Spitsbergen. Denne gang var alt
ganske annerledes grundig gjennomtenkt og forberedt enn på Alaska-ferden;
men allikevel vil den vanskelig kunne finne noe sidestykke i vågsomhet. Med de
tungt lastede maskiner, og med usikkerheten om hvordan det ville være å
155 komme ned på isen i tilfelle av en nødlanding, var allerede fare-momentet på
denne ferd uhyggelig stort. Men dertil kom, at hadde de fått tåke, vilde utsikten
til at berge maskinene under en nødlanding vært overordentlig liten. Av sted bar
det like fullt, det fikk nu engang bære eller briste. Det gikk godt, for så vidt som -
takket være Amundsen og hans menns, særlig Riiser-Larsens og Dietrichsons
160 iherdige og glimrende arbeid - det lyktes å komme tilbake med den ene
maskinen, og alle mann blev reddet.

165

Så kom ferden med "Norge", der hans mot og vilje til slutt seiret. Og så stod han
der ved målet, alt han hadde foresatt sig, hadde han nådd med sin ukuelige vilje-
kraft.

170

Videnskapsmann var Amundsen ikke, og vilde han heller ikke være. Visstnok
begynte han med en metodisk utdannelse for sine magnetiske undersøkelser,
og gjorde et ypperlig arbeid; men det var ikke mulig å få ham beveget til å være
med på bearbeidingen av resultatene, eller til å forfølge denne vei videre. Det
syntes å trette ham, og det var som selve dåden, handlingen, mer og mer tok
ham. Like fullt har hans ferder brakt videnskapelig utbytte av høi rang, og har
utvidet kjennskapet til vår jord.

175

Utforskningen av den magnetiske nordpol og dens omgivelser er et
monumentalt arbeid.

180

Hav-undersøkningene i Nordishavet, i det nordlige Atlanterhav, og i Syd-
Atlanteren så vel som nord for Sibirien under "Maud"s ferd nord for Sibirien,
danner et materiale av grunnleggende betydning for kjennskapet til
meteorologien i de polare strøk.

185

Hans ferder har vesentlig utvidet kjennskapet til de før helt ukjente strøk nær
Sydpolen og på det antarktiske kontinent, og til de nordpolare strøk, ikke minst
ved flukten over den umåtelige, ukjente strekning mellom Nordpolen og Alaska.

Og enda meget annet.

190

Men like viktig som alt det videnskapelige utbytte var vel selve dåden, og det var kanskje også det han selv så som det viktigste. For et lysende eksempel ved den er blitt for vår tids ungdom! Gjennem alt hans virke gikk hans seige, modige vilje. "Vær tro mot dig selv, og du skal vinne livets krone", heter det. Han var tro mot
195 det beste i sig selv. Hele sin manndom ofret han, med alt han hadde, i arbeidet for å virkeliggjøre sin ungdoms idealer. Motgang på motgang bare egget viljen, og han vant frem. - Se det er manns gjerning; han vant livets krone.

200

Og så, da verket var fullført, vendte han tilbake til Ishavets vidder, der hans livsgjerning lå. Han fant en ukjent grav under isverdenens rene himmel med evighetens vingesus gjennom rummet.

205

Men fra den store, hvite stillhet vil hans navn lyse i nordlysets glans for Norges ungdom gjennom de hundre år. Det er menn med mot, med vilje, med kraft som hans, som gir tro på slekten, gir tillit til fremtiden. - Den verden er enda ung som fostrer slike sønner.

Kilde

NRK og A. H. Winsnes (red.) Nansens røst, bd. 2. Oslo 1942, s. 691-697.

210

Emner

Radiotale

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/til-roald-amundsens-minne>

215

220